

SARS E LEMOŠA BALEFELA MOTŠHELO LE BAGWEBI BAO BA SA OBAMELEGO TEFELO YA MOTŠHELO

Cape Town, Labone 27 Feberware 2020 - Khomišinare wa Ditirelo tša Motšhelo tša Afrika Borwa (SARS) Edward Kieswetter o lemošitše balefela motšhelo le bagwebi bao ba sa obamelego tefelo ya motšhelo gore ba taolelo ya letseno ba ka se kgotlelele ditlolo dife goba dife tša melao ya motšhelo le khastom. Ditirelo tša motšhelo di ikemišeditše go tšea magato a tiišetšo gape a seprofešenale kgatlhanong le bao ba amanago le ditlwaetšo tše.

Morero o mogolo wa SARS ke go fana ka tlhaloso le kgonthišo go balefela motšhelo le bagwebi bao ba ratago go obamela go ya ka dinyakwa tša bona tša semolao ka go dira bjale ka go nolofala gape go sa lapiše go dira bjalo. Setheo gape se mpshafatša bokgoni bja sona bja go hwetša le go lefiša bao ba ikemišeditšego go se obamele.

Mabapi le se, Khomišinare Kieswetter o boletše gore obamelo le melao ye tloga e le bohlokwa gore SARS e kgone go tšea maikarabelo a yona a go koleka letseno le lentši go tiišetša gore Afrika Borwa e kgona go beeletša go kgodišo le tšwetšopele ya naga le go kaonafatša maphelo a bohle.

“Bosenyi bja motšhelo gabo tlogelwe fela eupša bo na le kotlo. Bo ama bahloki thwii bao ba itshepetšego ditirelo tša motheo tša go akaretša nete (palomoka) ya polokego ya sekhurithi ya leago bakeng sa batšofe bao ba hwetšago motlaodutše, thušo ya bana le theko ya thuto ya godimo go lebeletšwe baithuti ba go hloka gammogo le go fana ka ditirelo tša maphelo, go akaretša tše dingwe.

“SARS ka fao e ikemišeditše go tiišetša melao ya naga ya motšhelo le khastom le ntle le go fiega goba go rerela ka mokgwa wa maikarabelo ge mahlakore ka moka a semolao a dirišitšwe. Re rata go gopotša balefela motšhelo le bagwebi go rerišana le SARS, pele ga ge re ka bolela le wena.”

Kieswetter o tiišeditše magato go ralala le mehuta e mmalwa ya di-intasteri le mehuta ya bosenyi, go akaretša bomenetša bja VAT bja go palo ya R5-billion, go se laodiše ka botlalo motšhelo wa letseno go palo ya R4-billion, gammogo le bosenyi bja khastom.

Ka go tiišetša melao ya khastom, SARS ke karolo ya sehlopha tšhomo sa mmušo sa mohlakanelwa sa go lwantšha tlišogae yeo e sego molaong, kudu ya go ama diapar, dologwa, matlalo le disektara tša dieta. Ditlišogae tše ke dithoto tša theko ya boleng bja fase tšeo di tsenago ka nageng gomme di na le kamo mpe go batšweletši ba mo nageng bao ba tlamegago go sotlegela mešomo gape le go tshwenywa ke go se šome.

Go tlaleletša, SARS e ikemišeditše go ngaparela dikoloto dife goba dife tša motšhelo tša go tšwa go letseno leo le ka bago le hweditšwe ka ditiragalo tša kgononelo ya bosenyi ka ge di tiišeletšwa ke dikhomišene tše mmalwa tša dinyakišišo, tšeo SARS e di lebeledišago gape e dirišanago le tšona ka bokgauswi. Yuniti ya boikgafo e tlhomilwe bakeng sa morero wo.

Ka go intasteri ya makhura, SARS e be e dutše e nyakišiša ditiragalo tše mmalwa tša go se obamele gomme go fihla gabjale e dirile ditekolo tšo fetiša R2-billion.

“Re nyakišiša dikleimi tša pušetšo ya makhura tša go feta R1-billion go tšwa go baabi ba bagolo ba go ba le laesense gape, fao go hweditšwego mabaka a kotsi a go se obamele, re fetišeditše tshedimošo yeo go Taolelo ya Setšhaba ya Tshekišo/Botšhotšhisi (NPA),” gwa realo Kieswetter.

Mabapi le sektara ya motsoko, SARS kgobokeditše dikelo tša boleng bja R60.8-million, bjoo e lego gore R32.5-million e kgobokeditšwe. Mo dikgweding tše mmalwa tša go feta SARS e kgonne go swara dikhontheina tša go feta tše tshela tša disekerete tše di bego di laodišitšwe ka maaka,

Ka tlaleletšo, Kieswetter o boletše gore: “Re ile ra romela bašomi ba rena ba boikgafo go dinolofatši tša metsoko go lebeledišiša tšweletšo ya mo gae le bontši bjo bo phatlalatšwago, go dumelela gore SARS e kgone go kwešiša ka fao boleng bja ketwane bo šomago ka gona le kišontle le tlišogae ya ditšweletšwa ka moka tša motsoko.”

“Phetišo ya theko e dula e le tlhoraboroko go rapalala le lefase gomme Afrika Borwa ga e fapane le tše dingwe. Letseno le le ntši le tlogela Afrika Borwa ngwaga ka ngwaga ka mokgwa wa ditirelo tša sehlopha sa tsenelelano tša go nyalelana le entapraese ya ditšhaba tša go fapafapana (MNEs)”.

“Ka tirišo ya theko yeo ya phetišo di MNE tše dingwe di amana go peakanyo ya go galefa ya motšhelo go dira katologo magareng ga ditiragalo tša mo gae tše di fanago ka poelo ya godimo gome ba laodiše dipoelo tše le dikamano tša motšhelo ka ditekanyo tša fase tša motšhelo.”

Go na le kotsi ya gore ditefelo tše di ka tšwelapele go theša motheo wa motšhelo wa boipušo wa ka Afrika Borwa go fihlela go diragala gore ga go ditirelo tše di ka dirwago kontraka le leloko la boraro bakeng sa le / goba go se tšwelele ka theko ya sekgoba sa letsogo bakeng sa ditirelo tše di filwego.

Kgato yeo e latelago e tlo ba ya dikgetsi tša profaele ya kotsi, go akaretša phetišo ya go dira ka go itiriša ya kotsi ya theko, ka go kgetha dikgetsi bakeng sa oditi yeo e tseneletšego le go tšea magato a bosenyi kgatlhanong le balefela motšhelo bao ba paletšwego ke go obamela kgopelo ya rena ya go hwetša tshedimošo.

Kieswetter o boletše gore fao go dirilwego tagafala SARS e ka gomela morago ka ditefišo tša ditirelo ge eba MNE e palelwa ke go fana ka tshedimošo ya go thekga dikleime tša bona.

“MaAfrika Borwa a swanetše go lemoga ditlamorago tše gomme ba šomišane le SARS go fediša go se obamele ga motšhelo le khastom. Naga ya rena e ka gola le go tšwelapele ge yo mongwe le yo mongwe wa rena a lefela kabelo e kanoe ya motšhelo gomme a dira ka toka,” Kieswetter o phethile a realo.